

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

Nargiza Abdumannotova

Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish
hududiy markazi o'qituvchisi

MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA PEDAGOGNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Annotatsiya. Ushbu maqola pedagogning ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda, uni takomillashtirishda pedagogik kommunikativlik kompetentligini ahamiyati to'g'risida. Shuningdek, maqolada bugungi kun pedagog kadrlarining oldiga qo'yilgan talablar ham o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: pedagog, kommunikativlik, kompetensiya, pedagogik madaniyat

Mustaqil vatanimiz dunyo hamjamiyati tomonidan tan olinayotgan ekan, uning kelajagi rivoji, gullab-yashnashi va istiqboli bugungi kun yoshlariga, shuningdek, ularga berilayotgan ta'lim-tarbiyaga ham bog'liqdir. Shu boisdan, bugungi yosh-avlodni har jihatdan bilimli, zukko va keng dunyoqarashli qilib tarbiyalash masalasi bugungi kunda biz pedagoglarning oldimizda turgan muhim vazifalarimizdandir. O'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish jarayonida, ularning shaxs sifatida shakllanishida o'qituvchi-pedagoglarning kommunikativ kompetentligining ahamiyati nihoyatda muhimdir. Pedagoglar faoliyatida kommunikativ malakani, kompetentlik va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda malaka oshirish tizimining o'rni ahamiyatlidir. Yosh avlodga ta'lim-tarbiya berayotgan pedagog maxsus pedagogik, psixologik va mutaxassisligi bo'yicha chuqur bilimli va yuksak fazilatli shaxs hisoblanadi. Shu bois, bugungi kun zamonaviy o'qituvchisida quyidagi fazilatlar bo'lishi lozim. U o'zining mutaxassisligi bo'yicha puxta bilimga ega bo'lishi, o'z ustida muntazam ishlashi, ta'lim-tarbiya pedagogikasi va psixologiyasi, fiziologiya fanlarining asoslarini bilishi, mashg'ulotlar jarayonida

bolalarning yoshi va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda faoliyatini tashkil etishi lozim. Ustoz-murabbiylar ta'lim-tarbiya jarayonida samarali shakl, metod va vositalardan unumli foydalanishni bilishi kerak. U yuksak darajadagi pedagogik mahoratga, chunonchi kommunikativlik layoqatiga ega bo'lishi, pedagogik texnika, nutq, yuz, qo'l, oyoq va gavda harakatlari, mimika, jest, pantomimika qonuniyatlarini chuqur o'zlashtirib olgan bo'lishi kerak. pedagog bolalarni kuzata oladigan, ularning xulqi, hatti-harakati sabablarini to'g'ri tahlil qilib, unga ta'sir etuvchi vositalarni qo'llay oladigan bo'lishi kerak. Yosh avlodni kerakli bilim, malaka, ko'nikmalardan xabardor qilish uchun yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishi, nutq madaniyatiga ega bo'lishi va uning nutqi quyidagi xususiyatlarda aks etishi kerak.

-Nutqning aniqligi

-Nutqning irodaviyligi

-Nutqning sofligi (uning turli sheva va so'zlardan xoli bo'lib, faqat adabiy tilda ifoda etish, jargon (muayyan kasb yoki soha mutaxassislariga xos so'zlar), varvarizm (muayyan millat tilida bayon etiladigan nutqda o'zga millatlarga xos so'zlarning o'rinsiz qo'llanilishi), vulgarizm (so'kishda qo'llaniladigan so'zlar) hamda konselyarizm (o'rinli bo'lmagan vaziyatlarda rasmiy nutqda so'zlashish) so'zlaridan xoli bo'lishi) va pedagogning nutqi sodda ravon va tushunarli bo'lishi kerak.

Pedagogika va psixologiya fanlarida kommunikativ qobiliyatlar va ularni rivojlantirish masalasiga oid juda ko'plab ma'lumotlar berilgan. Kommunikativ kompetentlik malakasi shakllanganlik belgilari:

- ijtimoiylikka yo'naltirilgan o'zaroharakat vaziyatlaridan shaxsiy xulq-atvor, tarbiyalanuvchi shaxsi, uning o'ziga xosliklari, qadriyatlarini tizimi kabilarni ob'ekt sifatida ko'rib chiqish;
- o'z xulq-atvori, shaxsiy fazilatlarini tahlil etish mezonlari tizimini aniqlash;
- noma'lumdan ma'lumni ajratib olish;

Bugungi kun o'qituvchisi o'ziga yuklangan vazifani bajarish uchun bolalarda o'sha faoliyatga nisbatan qiziqish uyg'ota olishi, ularning diqqatini jalb qilib faolligini o'stirish, bolalarning xulqini, hatti-harakatini real baholay olishi kerak. Har bir faoliyat uchun zarur bo'lgan materialni oldindan tayyorlab qo'yishi, yangi bilimni egallagan bilimlar bilan bog'lay olishi. Bolalar egallab olishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar ularning yoshlik xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. U bolalarning ruhiy va jismoniy holatini aniqlay bilishi va uni bolalar bilan amalga oshiradigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarida e'tiborga olishi kerak.

Shuningdek, pedagog ota-onalar bilan muntazam suhbatlar uyushtirishi, uchrashuvlar o'tkazishi, ularni bolalarga ta'lim-tarbiya berish bo'yicha amalga oshiriladigan ishining mazmuni, metodlari bilan tanishtirib borishlari lozim bo'ladi. U bolalarga nisbatan xayrixoh munosabatda bo'lishi va har bir bola

uchun qulay ruhiy sharoit yaratish, xafa bo'lsa bolani ovuntira olish, xursandchilik va xafagarchiligiga sherik bo'la olish, kichik guruh bolalariga nisbatan muloyim, e'tiborli, qat'iy, sabr-toqatli, yumshoq, ozgina hazilkash, bolani kuch imkoniyatlariga ishonch bilan qaraydigan bo'lishi kerak.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish metodikasi bolalarning ijtimoiy-foydali faoliyatini pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq tarzda tashkil etishga xizmat qiladigan vositalar tizimidan iboratdir. Bu vazifalar tarbiyalanuvchi shaxsiga qaratilgan bo'lib, bolalarning xulq-atvorini rag'batlantiradi, qiyin va murakkab vazifalarni quvonch, ijodiy zavq-shavq manbaiga, har bir bolaning shaxsiy muddaosiga aylantiradi.

Pedagogik ta'sir ko'rsatishning asosiy usullari - **ishontirish, talab, istiqbol, rag'batlantirish va jazolash, jamoatchilik fikridir.**

O'zaro hamkorlikda ta'sir ko'rsatishning natijasi ishontirishdir. U haqiqiy va soxta turlarga bo'linadi. Ishonch 3 tarkibiy qismdan iborat: 1. **Bilim**; 2. **Hissiyot**; 3. **Xulq-atvor**. U **tushunish - kechinma - qabul qilish** orqali amalga oshadi.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish usuli bo'lgan talab bilan jamoani tashkil etish metodi sifatidagi yagona pedagogik talablarni farqlay bilish lozim. Agar yagona pedagogik talablar bolalarning ijtimoiy foydali faoliyatini rag'batlantirish mazmunini, jamoani jipslashtirishda pedagoglar bilan bolalarning harakatlari birligiga erishish yo'llarini ta'minlasa, talab esa xulq-atvor va faoliyat normalarini, bolalarning xatti-harakatlari hamda ishlarida amalga oshirish usullaridan iboratdir.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini mukammal egallamasdan va undan mohirona foydalanmasdan turib ta'lim-tarbiya sohasida katta muvaffaqiyatlarga erishib bo'lmaydi.

Ijtimoiy ruhiyat nazariyasida va pedagogik amaliyotda o'zaro fikr almashishda ta'sir ko'rsatish ikki usulda olib boriladi: ishontirish va ta'sir etish. Rus pedagogi K.D.Ushinskiy "Odamni tarbiyalashning eng asosiy yo'li ishontirishdir, odamning e'tiqodiga esa faqat ishontirish bilan ta'sir qilish mumkin", degan edi.

Ishonch – o'zaro hamkorlikdagi ta'sir etishning natijasidir. Ishonch ikki xil, ya'ni haqiqiy va soxta turlarga bo'linadi. Haqiqiy ishonch real borliq hayot talablariga mos bo'lib, u insonni qadrli, obro'li qiladi. Bolalikka buyuk hurmat-ehtirom bilan qarash lozim. Soxta ishonch o'zi va birovlarining salbiy tajribasi, qarashlari asosida hosil bo'ladi. Bolalardagi soxta ishonchni o'zgartirish uchun pedagog ko'p kuch sarflaydi. Ishonch odamlarning dil rishtalarini bog'lovchi katta kuch. Buning uchun odam boshqalarga ishonmog'i, ixlos qilmog'i kerak. Halollik, adolat sof vijdonlilik, poklik, so'z va ish birligi ishonchning mezonlaridir.

Insonda ishonch uchta tarkibiy qismdan tarkib topadi: **bilim - hissiyot - xulq-atvor**. Ishonch quyidagi formula: **tushunish - kechinmalar - o'ziga qabul qilish - bajarish** (o'z faoliyati va atrofidagilar tajribasi) asosida amalga oshiriladi.

Ishontirish yordamida yangi qarashlar, munosabatlar shakllanadi yoki o'zgaradi. Ishontirish shakllari quyidagilar: munozara, bahs, suhbat, hikoya qilish va namuna. Ishontirish hamkorlikda ta'sir ko'rsatishda maksimum ta'sirli bo'lishi uchun quyidagi pedagogik talablarga javob berishi kerak.

- ishontirish mazmuni, shakli bolaning rivojlanish darajasiga mos bo'lishi;
- ishontirishda bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish;
- o'zaro hamkorlikda ta'sirning kuchi ishontiruvchining obro'siga va voqeaning mazmuniga bog'liq;
- ishontirishda ishontiruvchining intellektual hissiy holati bilan ishonuvchining holati mos bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlari to'g'risida"gi PF – 5538 sonli Farmoni, 2018- yil 5- sentyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limini tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora- tadbirlari to'g'risida"gi PQ- 3931 sonli qarori, 2018- yil 5- sentyabr.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori-T.: "Sharq" 1998.
4. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori-T.: "Sharq" 1998.